

Cihan Demirci
Damdaki Mizahçı

90 Yaşında Eskimeyen Bir Usta: Haldun Taner

Bazen tam da yeni keşfettiğiniz, yeni tanıdığınız zamanda yitirirsiniz güzellikleri. 1986'da yitirdiğimiz Haldun Taner Ustayla bu duyguyu yaşamıştım ben. Özellikleri, tiyatro oyunları ve kabareleriyle beni çocukluğumdan başlayarak fazlasıyla etkilemiş bir yazardı o. Ölümünden bir yıl kadar önce *Milliyet* gazetesine mizah sayfası hazırlıyorduk. Haldun Taner Usta da yazılarıyla ekibimize katılmıştı. Hayranı olduğum bir yazarla tanışma fırsatı doğmuştu aynı çatı altında. Ancak tanıştıktan kısa bir süre sonra, ölüm haberini aldık büyük ustanın.

Tıpkı bir başka büyük usta Aziz Nesin gibi 1915 doğumlu olan Haldun Taner, ölümsüzlüğünün 90. yılına 16 Mart 2005 tarihinde girdi. Bundan üç yıl önce sevgili Zeki Alasya'yla Karikatür ve Mizah Müzesi'nde gerçekleştirdiğim söyleşide, Zeki Alasya altını çize çize şunu söylemişti:

“Haldun Taner olmasaydı bugün biz de olmazdık. Biz Haldun Taner sayesinde Metin’le bir araya geldik. Onun çabaları olmasaydı Zeki-Metin gibi bir ikilinin doğması imkânsızdı. Bizi bir araya getiren, Devekuşu’nun kurulmasını sağlayan odur...”

Gerçekten de 1967’de kurulan, tam otuz yedi yıl boyunca Türk tiyatrosuna hizmet eden, unutulmaz ekip “Devekuşu Kabare”nin en önemli mimarı Haldun Taner Usta olmuştu. Bakın büyük usta, “Devekuşu Kabare”nin kuruluşunu Gülriz Sururi-Engin Cezzar topluluğunun *Tiyatro* dergisinin Kasım 1967 tarihli 9. sayısında nasıl anlatıyor:

“Asık suratlılar, kara ruhlular, buluttan nem kapanlar, burunlarından kıl aldırmayanlar, kendilerini beğenmişler, dediğim dedikçiler, sinamekiler, kasıklar, manyaklar, yavanlar, denizsizler sakın bize gelmesinler. Bir yerleri incinir, rahatsız olurlar. Yeryüzü konukluğunu çatık kaşla geçirenlere hep birlikte acıyalım. Gerçeğin bir ucu acı ise, öbür ucu gülünç. Bu bahtsızlar hayatı yarım bile değil, sekizde, onda biri ile yaşıyorlar. DEVEKUŞU KABARE TİYATROSU,

ışıklı insanların, yani gülmesini bilenlerin tiyatrosudur. Kulübümüze üye yazılmak isteyenlere soruyoruz: ‘Şaka sever misiniz? Kendinizi alaya alabilir misiniz?’ Evetse, sizi candan kutlarız. Olaylara ve insanlara, zaman zaman da kendine bir humor açısından bakabilmek, belirli bir olgunluk ve uygarlık aşamasıdır da ondan. Neşenin, insanın içini ısıttığı, soyut bir benzetme sayılsa bile gücünü artırdığı, umudunu yükselttiği, iki kere iki gibi ispatlanmış bulunuyor...”

‘Kendini alaya alabilmek’

Haldun Taner Ustanın 1967’de Devekuşu Kabare Tiyatrosu’nun kuruluşunda yazdığı bu satırlar bugün de sıcaklığını ve güncelliğini aynen koruyor. Asık suratlı, şaka sevmezlerin iktidarı ülkemizde bugün de tam gaz sürüyor. Üstelik daha da acı olan, ustanın sorduğu “Kendinizi alaya alabilir misiniz?” sorusu, bırakın kabareye gidecek seyirciyi, bugünün ünlü komedyenlerinde, mizahçılarında bile bulunmayan bir özellik ne yazık ki. En başta kendini alaya alması gereken mizahçı ve komedyenler, günümüzde “iktidar” olma peşinde koştukları, burunlarında epeyce kıl biriktiği için Haldun Taner Ustanın bu çağrısı bugün daha da büyük bir anlam taşıyor, anlayan için!

Haldun Taner Ustayı çocukluğumda *Şişhaneye Yağmur Yağıyordu* öykü kitabıyla tanıdım ilk kez. *Onikiye Bir Var* ve *Yalıda Sabah* kitapları düşüyor şimdi aklıma. Varlık Yayınları’nın cep kitapları dizisinden çıkan o sevimli kitaplar... Şu an elimde Şubat 1967’de Varlık Yayınları’ndan çıkmış bir başka kitabı *Konçinalar* var. Bu kitapta Taner Ustanın *Şişhaneye Yağmur Yağıyordu* ve *Onikiye Bir Var* adlı öykü kitaplarından özel olarak seçilmiş öykülerin bir araya getirilmesinden oluşuyor. Sonra aklıma *Devekuşu’na Mektuplar* adlı kitabı geliyor, kitapta yer alan deneme yazılarındaki keyifli dili anımsıyorum. Haldun Taner’in mizahında günümüzde epeyce es geçilen önemli ayrıntılar var. Yazdıkları keskin, ama yerine oturan bir sosyal eleştiri taşıyor ve en önemlisi öncelikle zekâya seslenen ince ve muhalif bir mizah tarzı benimsiyor. Zekânın damıtılmış inceliği de onun mizahının kalitesini ortaya koyuyor zaten. Haldun Taner, sadece öykülerinde ve düz yazılarında değil “kabare” gibi çok geniş kitlelerin ilgisini çekebilen, popüler yanı ağır basan bir oyun türünde bile bu ince mizahı hep korumuştur.

Haldun Taner’in bir başka ilginç yanı da yazarlığa geç adım atışıdır. İlk öykülerini 1945’lerden başlayarak (yani otuz yaşındayken) *Yedigün*, *Yücel*, *Yeni İstanbul*, *Küçük Dergi* gibi dergilerde yayımlatmaya başlayan Taner, ilk öykü kitabı olan *Yaşasın Demokrasi*’yi de 1949’da, yani otuz dört yaşındayken yayımlamıştır. 1951’lerden itibaren art arda kitaplar yayımlamaya başlayan Haldun Taner, görüldüğü gibi yolun yarısından sonra yazmaya vermiştir kendini. 35’lere kadar kendini yetiştirmeye veren Haldun Taner’in son derece usta ve olgun bir kalem

olarak edebiyat dünyasına hızlı girişi, o dönemlerde kimilerine, birdenbire bir girişi gibi gelmiştir. Ama deyim yerindeyse Haldun Taner, 30'larından sonra önce edebiyat dünyasına ve de ardından da “kabare” tarzı oyunlarıyla oyun yazarlığına bir girmiş ama pir girmiştir. Hani sanki, “Ben biraz geç başladım bu işlere” der gibi fazlasıyla üreten, ama bu fazla üretimde de kaliteden asla ödün vermeyen ender yazarlardan biri olmuştur.

Türk şiirinin büyük ustası Behçet Necatigil, onun için şunları söylüyor: “İlk hikâyesi ‘Töhmət’ 1945'te Haldun Hasırcıoğlu takma adıyla *Yedigün* dergisinde çıkan, sonra birkaç hikâyesiyle *Yücel* dergisinde (1947-1948) görünen Taner, 1948'den sonra hikâyecilerimiz arasında yer aldı. Klasik hikâye anlayışı içinde, gücünü gözlem ve yergiden alan; konuları büyük şehrin tipik ve türedi yaşamalarından gelme hikâyeleriyle tanındı. Sonra, bir süre fıkra yazarlığı hariç, çalışmalarını tiyatro alanında topladı...”

“Dünyanın en karamsar insanları mizahçılar oluyor...”

1986'da yitirdiğimiz Haldun Taner'le ölümünden çok kısa bir süre önce Yalçın Pekşen, o zamanlar çalıştığı *Cumhuriyet* gazetesinde bir röportaj yapmıştı. Bu röportajda Haldun Taner, bir sıkıntıdan bahsediyor. Sonrasında Yalçın Pekşen soruyor: “Sıkıntı dediniz, neyin sıkıntısı bu?...” Ustanın yanıtı: “Bu sıkıntı yazmanın zorluğu. Yazmak aslında bir nevi rahatlayış ve boşalıştır. Ama yazmanın en güzel dönemi yazmış olmak dönemi. Yani bittiği zaman. Halbuki yazarken insana hakikaten stres yapar. Doğum sıkıntısı gibi. Sonra iş bitince rahatlatma devri gelir. Tedavisidir işin. Bence resim yapabilen, yazı yazabilen insanlar sinir hastalıklarına daha az tutulurlar. Sıkıntıyı boşaltma imkânları vardır çünkü.”

Bunun üzerine Pekşen soruyor: “Oysa siz mizah yazıyorsunuz. Herkes neşeli bir iş sanır bunu?...” Haldun Taner, bakın bu soruya nasıl yanıt veriyor: “Beni mizah yazarı sayıyorlar. Evet benim hikâyelerimde gülümsenebilir bir şey var. İnce mizah. ‘İroni’ diyorlar ama dünyada zaten kural gibi bir şey. Dünyanın en karamsar insanları mizahçılar oluyor. Mizah yapan insanın yapısı neşeli değildir.”

“Neden?” sorusuna şöyle yanıt veriyor Taner Usta: “Galiba neşesini yazısına boşalttığı için. Özel yaşamına kalmıyor belki...”

Haldun Taner, röportajın finalinde sözlerini şöyle noktıyor: “Bir daha dünyaya gelirsem yine yazar olurum... Çünkü bir insanın en büyük mutluluğu mesleğini sevmesi... Meslek insanın hayatının en büyük kısmını dolduruyor. Mesleğinde mutlu olmayan insan yaşamının büyük bir kısmında mutlu değil demektir...”

Haldun Taner'in birbirinden akıcı, sarsıcı, etkileyici oyunlarını nasıl saymalı. *Keşanlı Ali Destanı* sadece onun değil Türk tiyatrosunun en önemli kilometre taşlarından biri. Ve birbiri

ardına sıralanan o müthiş oyunlar: *Vatan Kurtaran Şaban*, *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı*, *Günün Adamı*, *Dışardakiler*, *Ve Değirmen Dönerdi*, *Lütfen Dokunmayın*, *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım*, *Fazilet Eczanesi*, *Eşeğin Gölgesi*, *Ayışığına Şamata...* Bunların her biri derin izler bırakmış, unutulmaz oyunlar.

Haldun Taner'in komediler yazdığını duyan bir Alman profesör, zamanında ona şöyle demiş; “Akıntıya kürek çekiyorsun, bu memlekette çocuklar bile gülmüyor, çocukları bile gülme-yen bir milleti güldürmek, Müslüman mahallesinde salyangoz satmak gibi bir şey.” Haldun Taner, bunun üzerine şöyle demiş: “Bu millet Nasreddin Hocasına, İncili Çavuşuna, Bekri Mustafa-sına, Bektaşî Fıkralarına, taşlama skalası çok dar da olsa Meddahlarına, Ortaoyuncularına, Karagözcülerine dolu dolu gülmüş. Kuyruk acılarını gülmekle boşaltmaya susamış olduğunu her vesileyle göstermiş. Bir süre sonra, Köln'de sahnelenen *Keşanlı Ali Destanı*'nı seyreden bu Alman profesör, işçilerin içten kahkahalarını bir rastlantı eseri bizzat görüp yaşayınca, ilk teş-hisinde ne kadar yanıldığını Haldun Taner'e dakikalarca süren bir özürle belirtmiş.

Haldun Taner'in büyük desteğini gören, onun sayesinde yazar olduğunu her fırsatta dile getiren tiyatro oyuncusu ve yazar Ferhan Şensoy, ustası Haldun Taner'le ilgili olarak *Haldun Taner Kabare* adlı oyun kitabının girişinde şunları söyler: “Haldun Taner bana; ‘Sen kabare-cisin’ dediğinde on yedi yaşındaydım. Kabare nedir bilmiyordum. Okulda arkadaşlarımı eğ-lendirmek için öğretmen taklitleri yapıyordum... Yaptığım gösterinin kabare olduğunu bana Haldun Taner öğretti. Ben o yaşımdan itibaren Devekuşu Kabare Tiyatrosu'nun sürekli izleyi-cisi oldum. Kabarenin devingenliği, güncelliği, siyasal yanı ve her gün değişkenliği içinde ha-vamı buldum. O tiyatroya skeçler yazarak, *Haneler* oyunumu yazarak, tiyatro yazarı oldum.”

Genç tiyatroculara ayrı ve özel bir önem veren pek çok tiyatro oyuncusunun Türk tiyatrosuna kazandırılmasını sağlayan bir başka önemli özelliğe sahipti Haldun Taner. O, has bir Mo-dalı'ydı. Daha da yakından tanıdığım Sadık Şendil Usta gibi gerçek bir İstanbul beyefendisi-ydi. Bugün Moda burnunda duran büstünün bakımsız ve sahipsiz hali bir Modalı ve Kadıköy-lü olarak beni ayrıca üzüyor. Ama gene Kadıköy'de bulunan, ilk kadın tiyatro oyuncumuz “Afife Jale”nin büstünün zavallı, perişan halini görünce Haldun Taner'in büstünün durumu gene de iyi diyorum!...

‘O unutulmaz tirat’

Büyük ustanın ilk kez 11 Ekim 1969'da sahnelenen *Sersem Kocanın Kurnaz Karısı* adlı epik tiyatro anlayışıyla sahnelenmiş unutulmaz oyunu düşüyor şimdi aklıma. Bu oyunun fi-nal sahnesi de unutulmazdır. Hamlet'in “Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu”su ne denli önemli ve unutulmazsa, Münir Özkul'un muhteşem oyunuyla sahneye taşıdığı Tomas

Fasülyeciyan'ın final tiradı da o denli önemli ve unutulmazdır. Her gerçek sanatçının kafasına kazıdığı, Fasülyeciyan'ın o müthiş final tiradı nasıl unutulur:

“... Zaten aktör dediğin nedir ki? Oynarken varıdır. Yok olunca da sesimiz bu boş kubbe-
de bir hoş seda olarak kalır. Bir zaman sonra da unutulur gider. Olsa olsa eski program der-
gilerinde soluk birer hayal olur kalırız. Görorum hepiniz gardroba koşmaya hazırlanorsunuz.
Birazdan teatro bomboş kalacak. Ama teatro işte o zaman yaşamaya başlar. Çünkü Satenik'in
bir şarkısı şu perdelerden birine takılı kalmıştır. Benim bir tiradım şu pervaza sinmiştir. Hıra-
nuş'la Virjinya'nın bir diyalogu eski kostümlerin birinin yırtığına sığınmıştır. İşte bu hatıralar,
o sessizlikte saklandıkları yerden çıkar, bir fısıltı halinde yine sahneye dökülürler. Artık ken-
dimiz yoğunuz. Seyircilerimiz de kalmadı. Ama repliklerimiz, fısıldaşır dururlar sabaha kadar.
Gün ağarır, temizleyiciler gelir, replikler yerlerine kaçıtır. PERDE!”

1915... 2005... Bu büyük ustayı, ona asla “perde” demeden, ölümsüzlüğünün 90. yılın-
da, bu yazıyı yazdığım, çok sevdiği Moda burnundaki bir damın üzerinden selamlıyorum, ge-
lecek sayıya dek, dam üstünden gülekalın...

İ M G E K İ T A B E V İ Y A Y I N L A R I

ÖZCAN YALIM
Türkçe'de
Yakın ve Karşıt
Anlamlılar Sözlüğü

Özcan Yalım'ın
**Türkçe'de Yakın ve
Karşıt Anlamlılar
Sözlüğü**

Dilimizin ucundaki sözcükleri anımsamak,
belki daha uygunlarını bulabilmek için...

706 Sayfa
28 YTL

